

před několika dní posla knížku politických veršů satirických o názvu, který jsem právě nadepsal této své poznámce. Čtu a čtu a nemohu se dosti vynadiviti, jak vyrostl tento člověk, žel dnes již mrtvý. Vtipu ani verry mu věru neubýlo, spíše naopak; ale čeho získal, čeho se dobojoval a možno říci i dotrpěl — neboť tento člověk byl zřejmě básnická mimosa, svědomí velmi nedůtklivé a čistotné —, jest cosi jedinečného, co jej teprve nyní posvěcuje na pravého básníka satirika: minim *svobodu duše*. Svoboda duše vzácná, zázračná skoro v tomto věku, neboť Haussmann zemřel nedávno ani ne pětadvacítiletý! V této knize nepřijímá Haussmann soudů z druhé ruky: razí si je sám vlastním postřehem, kterým se prodírá k jádru věci. Má orlí zrak, který proniká jako oheň. A tímto žhavým pohledem zažehl celou národní maškarádu dnešního měšťáckého reakcionářství, až hoří jako koudel a cucky... A to je podivná tak nádherná! Tento hoch naučil se opravdu mířiti rovnou k ledví věci, vyrvatí všem smysljejich bytí. Vznáší se vysoko nad českým kachním rybníkem jako krahuj nebo ostříž. Získává si té svobodu duše, bez níž satira není než kyselým pošklebkem nebo duchaprázdným clownstvím; teprve s ní může dostoupiti výšin, kde se stává po případě stránkou dějin.

Haussmann byl zřejmě z rodu Havlíčkova. O Havlíčka opírá se misty ještě, kde si hledá svůj výraz. Ale hlavně spojuje jej s Havlíčkem ona svoboda duše, ona mužnost nezotročeného pohledu, který vidí a zapaluje všeucho divadelní jalovost, prázdnotu a děj současného života politického jako stoh staré vymáčené slámy.

A toho nádherného roje jisker, které z ní pak šlehají, žhnou a pálí...

Česká nesmrtnost a Vrchlický

Jinde začíná se nesmrtnost velkého básníka chvíli, kdy jej lidé začnou číst, a končí se chvíli, kdy jej čísti přestanou. U nás jest tomu právě naopak: pokud jej lidé čtou, potud mu spílají; až nadejde den, kdy jej čísti přestanou, a ten den stává se svatosvatým fetišem svého národa, jeho nezcizitelným božstvem, jehož se nesmí ani stínem kritické myšlenky dotknouti nikdo.

Už ho nechte nikdo; má tedy naději, že bude žítí mezi svými na věky, ... takovým nějakým marconiogramem, někam do kosmu vystřeleným, měla by se prohlašovati nesmrtnost každého vynikajícího českého autora.

Ačkoliv platím, díky prohané části českého tisku, za nepřítel Vrchlického, nepřejí mu přece této české formy nesmrtnosti a byl bych rád, kdyby ze všech dnešních t. zv. oslav jeho vyplynulo aspoň něco pro oživení jeho nesmrtnosti v západním slova smyslu. Kdyby jeho nečtená nesmrtnost obrátila se, alespoň zčásti, v čtenou smrtelnost.

Sebrané spisy Vrchlického, vydávané Voborníkem a Fridou, tato těžkopádná edice vleče se kupředu hlemýždím krokem a není naděje, že se dovléče vůbec konce; ostatně ani ona neučiní nic pro jeho čtenou smrtelnost, poněvadž lidé nemají dnes ani času čísti in extenso dílo, které se rozlévalo do extensity.

Ale co by měl některý opravdový milovník a přítel Vrchlického podniknout, bylo by vybrati z něho, řeknu, padesát až šedesát básní zcela intimních, na něž vrhl svůj odlesk nějaký prožitý moment života básníkov, dáti je tisknouti na lehkém indickém papíře, svázati do polotuhé vazby a prodávati je za přístupnou

cenu. Tak, aby si takovou knížku mohl odnésti voják na pochod, student na výlet, skaut nebo turista na svou toučku nebo výpravu do přírody... Za dvě za tři leta sebraly by se pak zkušenosti, které by osvětlily metafysickou otázku, pokud u nás nečtená nesmrtnost dá se obrátiti v čtenou smrtelnost.

Ale zdá se mně, že blouzním a že čekám od českých švestek italské pomeranče. Jakápak u nás propagace života u básníka mrtvého a nesmrtného!... To jest přece mnohem důstojnější a pietnější vydati několik svazků Sborníku Vrchlického s různou nestravitelnou a jalovou pseudoučeností a nastrokatí je do řady knihoven, kde budou zvolna tlít...

Divadelní kritika

Jest dnes zvláště akutní bolest české žurnalistiky. Dva tři významní kritikové starší, kteří mají vědomosti i zkušenosti a vkus i smysl umělecký, jejichž soud stál vždy za poslechnutí, zmlkli nebo jsou umlčeni a v denním tisku řadí většinou lidé polo-vičatého nebo pochybného vzdělání, nevypělí a nezodpovědní umělecky, před-pojatí a předsudeční, bez rozhledu světového, malého obzoru myšlenkového, žoldněří strany, kliky nebo dobové reakční nálady, takoví Mil. Novotní, Zdeňky Háskové, Ant. Veselí. Jinde — na příklad ve Francii —, aby ses stal kritikem v den-ním listě, musíš mít za sebou významnou práci literární, knihy vlastní tvorby, ať kritické, ať básnické; u nás se rekrutují na tato velezodpovědná místa lidé často zcela mladí a nezralí, ještě studenti, nebo bezvýznamní literáti třetího a čtvrtého řádu nebo žurnalisté neschopní k jiné práci novinářské. Výsledky jsou pak podle toho. Co přesahuje duševní obzor takového trpaslika nebo co se mu nehodí do jeho zúzkého stranického a klikařského kreda, ubijí všemi zbraněmi, od lži a překrucování až do pomluvy a urážky. Takovým způsobem je obecnstvo ohlupováno nebo ještě více utvrzováno ve svých nesoudnostech nebo sklonech k banálnosti a povrchnosti. Jinde kritika předchází obecnstvo, u nás nejdnou kulhá za ním. Ukázalo se to znova při představení *dramatické básně Słowackého Balladyny* na Národním divadle. Není třeba býti ve všem slepým stoupencem Hilarovým, abys viděl, že scénování *Balladyny* bylo režijně, scénicky i výtvarně kus dobré tvůrčí práce veliké lásky i piety k básníkovi. A čeho se dostalo za to Hilarovi od části denní kritiky? Nepochopení, hloupých vtípů, urážek. Tyto dámy a títo pánové zaspali alespoň dvacet třicet let rozvoje moderního divadelnictví: hledají na jevišti stále ještě ilusionistický naturalism. Když na příklad režisér vystaví roztomilou chaloupku v lese, vonnou a hovornou jako jesličky ve své celkové náznakovosti, nemají nic jiného na práci než pátrat po tom, mají-li dvěře přece také zámeč a kliku, kamna komin a okénko skleněné tabule... Taková bez-duchá kritika stará se vždycky o to, neschází-li nad i tečka, poněvadž na víc nestačí. Konstruktivní režie vpravdě umělecká, která pracuje velkými celkovými obrysy a akordy, koloristickými a hudebními myšlenkami stylovými, jest něco, co přesahuje jejich zorné pole a pro co nemají orgánu. Věří v tom hned „kubismus“ a „expresionism“ a spílají hned „experimentů“ a vzdychají po živých obrazech, jak jim je představují a předvádějí doma na zdi Liebscherovy nebo Zeníškovy olejotisky, prémie nějaké staré Zlaté Prahy nebo jiného takového spanilého podniku...